

PSIHOLOŠKI I PRAKTIČNI ASPEKTI
VAŽNI ZA PRIMJENU MJERA
ZAŠTITE SVJEDOKA

Dr. sc. Tajana Ljubin

Mr. sc. Stjepan Gluščić

Uvod u predavanje

- # Kako možemo utjecati na povećanje spremnosti svjedoka da svjedoči?
- # Kako možemo utjecati na povećanje kompletnosti i točnosti svjedočenja?

Cilj zaštitnih mjera svjedoka/žrtava je omogućiti dobivanje svjedočenja koje je potpuno i točno

Pregled predavanja

BITNI PSIHOLOŠKI FAKTORI koje treba

razmotriti u vezi s mjerama zaštite svjedoka:

- I Kakva je motivacija za svjedočenje?
- II Je li osoba pod stresom/zastrašena?
- III Radi li se o osjetljivom svjedoku?
- IV O kojoj kategoriji osjetljivog svjedoka se radi?
- V Što je dobra praksa u provođenju intervjua s pojedinim kategorijama osjetljivih svjedoka?

I Motivacija za svjedočenje

- # Kontinuum spremnosti za svjedočenje
(Potpuna spremnost za svjedočenje vs. potpuno odbijanje svjedočenja)
- # Odluku osoba donosi na temelju cost-benefit analize (što dobiva, što gubi)
- # Percepcija dobitaka i gubitaka je individualna
- # Kod zastrašenih svjedoka treba smanjiti osjećaj straha – poštovati želje osobe u pogledu vremena, mjesta intervjuja, pružiti mjere podrške i zaštite

I Motivacija za svjedočenje

- # Uloga šireg društvenog konteksta u stvaranju klime za svjedočenje
- # Uloga individualnih motivacijskih čimbenika (npr. utjecaj obitelji)

I Motivacija za svjedočenje

- # Shvatiti percepciju žrtve u pogledu svjedočenja
- # Promijeniti percepciju žrtve, tako da joj se svjedočenje čini bolja opcija od nesvjedočenja

I Motivacija za svjedočenje

Taktika:

- # Pronaći razloge za suradnju:
 - Sprečavanje budućih kaznenih djela na štetu svjedoka
 - Zaštita
- # Pronaći i umanjiti moguće razloge odbijanja suradnje:
 - Strah za sebe ili bliske osobe
 - Izlaganje osobe kritici, nevjerovanju

II Utjecaj stresa

Pod stresom ljudi:

- manje zapamte,
- manje informacija od ranije se mogu dosjetiti
- teže razumijevaju pitanja, pogotovo složena
- mogu zbrkano govoriti
- ukoliko imaju neki poremećaj, on se može pogoršati (npr. EPI napad)

II Utjecaj stresa

- Treba eliminirati ili smanjiti utjecaj stresora
- Prvi korak je prepoznati izvore stresa

II Stresori vezani uz reakciju na kazneno djelo

- # Kao reakcija na teža kaznena djela mogu se razviti i poremećaji, npr. posttraumatski stresni poremećaj
- # Prilikom prisjećanja kaznenog djela žrtva ponovno proživljava to kazneno djelo, što joj stvara nelagodu

II Stresori vezani uz postupak

- # Sama procedura ispitivanja i tijek postupka:
 - Nepoznato mjesto, tijekom intervjua, postupak
 - Moguća sekundarna viktimizacija (Okrivljavanje žrtve umjesto empatije)
 - Neprilagođenost intervjua žrtvi (tempa, načina postavljanja pitanja)

Odgovornost je na ispitivaču da se prilagodi žrtvi i što je moguće više smanji stres kod žrtve.

II Jesu li sve žrtve jednako osjetljive na stres?

- # Procjena stresora je individualna
 - # Doživljavanje stresa (reakcija na stres) je individualna
 - # Neke kategorije svjedoka su osjetljivije na stresore – sklonije su na isti stresor jače reagirati, tj. doživjeti veći stres
- Odgovornost je na ispitivaču da se prilagodi žrtvi i što je moguće više smanji stres kod žrtve.

III Zašto treba prepoznati osjetljive svjedoke?

- Osjetljivi svjedoci imaju posebne potrebe o kojima treba voditi brigu tijekom provođenja intervjua i ispitivanja kako bi mogli primjereno svjedočiti
- Zbog svoje osjetljivosti se ne mogu u punoj mjeri zauzeti za sebe (npr. trebaju tumača), mogu se ustručavati (npr. zbog straha pred počiniteljem), trebaju prilagođen stil komunikacije (npr. zbog intelektualnih teškoća)

III Prepoznavanje osjetljivih svjedoka

- # Što ranije, dakle na početku kriminalističke obrade, kako bi se prilagodila komunikacija te ustanovilo je li svjedok u tom trenutku sposoban dati podatke (tražiti procjenu stručnjaka)
- # Nužno kako bi se, ako treba, mogla tražiti pomoć stručne osobe za dobivanje izjave/iskaza
- # Kriterij za sumnju na osjetljivost: konfuznost osobe

III Tko treba prepoznati da se radi o osjetljivom svjedoku

- # Osoba koja provodi intervju/ispitivanje
- # Ukoliko je nesigurna, treba tražiti procjenu stručnjaka

IV Razlozi osjetljivosti svjedoka (temelj za kategorije)

- # Dob
- # Svjedoci pod stresom (zbog doživljenog kaznenog djela ili osjetljivosti)
- # Različite poteškoće (npr. intelektualne), oštećenja, bolesti relevantne za svjedočenje
- # Zastrašenost

V Dobra praksa intervjuiranja osjetljivih svjedoka

Kvaliteta intervjuiranja utječe na količinu i točnost informacija dobivenih od svjedoka

Dobar intervju s osjetljivim svjedokom je planiran, a nije stihijski. Planira se stil intervjua, trajanje, eventualnu podršku svjedocima.

Da bi mogli planirati, treba imati određene podatke (npr. dob, spol, zdravstveni problemi, emocionalno stanje svjedoka itd.)

V Dobra praksa intervjuiranja svjedoka

Dobar intervju koristi:

- a) spoznaje o interpersonalnoj komunikaciji
- b) psihologijske spoznaje o funkcioniranju dosjećanja
- c) spoznaje o prikupljanju podataka kao procesu testiranja hipoteza
- d) specifične podatke o svjedoku za prilagođavanje svjedoku (kognitivno i emocionalno)

V a. Spoznaje o interpersonalnoj komunikaciji

- Dobra interpersonalna komunikacija nije plod slučaja, već je to vještina.
- Vještina uspostavljanja prikladnog emocionalnog odnosa sa svjedokom uključuje vještinu verbalne (npr. korištenje prikladnog jezika) i neverbalne komunikacije (npr. aktivno slušanje, prikladan kontakt očima)
- Dobra interpersonalna komunikacija dovodi da se svjedok osjeća nenapeto, poštovano, ima povjerenja, motiviran je za svjedočenje

V b. Spoznaje o dosjećanju

- # Potencirati memoriju dosjećanja (otvorena pitanja), a ne memoriju prepoznavanja (zatvorena pitanja)
- # Koristiti samo prikladna pitanja i izraze (nesugestivna i nenavodeća) jer sugestivna mogu navesti osobu na kreiranje krivog sjećanja
- # Intervju provesti što ranije
- # Smanjiti što je više moguće stres kod svjedoka, jer smanjuje dosjećanje

V c. Spoznaje o prikupljanju podataka kao procesu testiranja hipoteza

- Sklonost ljudi da prerano zaključuju – nedetaljno intervjuiranje
- Sklonost ljudi da postavljaju hipoteze – traganje za činjenicama koje su u skladu s hipotezama
- Sklonost ljudi da postavljaju hipoteze - postavljaju sugestivna pitanja

Profesionalno intervjuiranje traži imati “otvoren um”, mentalno postaviti više hipoteza i detaljno intervjuirati.

V d. Specifični podaci o svjedoku kao osnova za prilagođavanje svjedoku (kognitivno i emocionalno)

- Pojedine kategorije osjetljivih svjedoka imaju specifičnosti
- S osjetljivim i zastrašenim svjedocima treba postupati s dodatnom pažnjom i strpljenjem, bez predrasuda
- Prilagodba mjesta i komunikacije svjedoku:
 - tumač; stručna osoba; osoba za podršku; skrbnik
 - može li osoba fizički doći na mjesto intervjua

V Tehnike dobrih intervjua

Postoji više dobrih tehnika intervjua. Opća pravila (npr. uspostava emocionalnog odnosa; prvo dosjećanje zatim ispitivanje; nepostavljanje sugestivnih pitanja) su ista. Postoje i razlike. Npr.:

- Stupnjeviti intervjui
- Kognitivni intervjui (daje više podataka)

Ove tehnike primijenjive su i na osjetljive i zastrašene svjedoke.

V Tehnike dobrih intervjua: Stupnjeviti intervjui

- Uvodni dio
- Faza slobodnog dosjećanja (pouzdanije informacije)
- Faza postavljanja pitanja (manje pouzdane informacije, može se sugestivno utjecati na svjedoka da kreira lažno sjećanje za periferne detalje)
- Faza zatvaranja razgovora

V Intervju vs. prepoznavanje

Od svjedoka se obično traži da:

- # Ispriča što se dogodilo (epizodičko pamćenje, tj. memorija dosjećanja epizoda)
 - # Identificira počinitelja (memorija prepoznavanja lica)
- dva tipa pamćenja koja imaju različitu neurofiziološku osnovu

V Prepoznavanje:

Prilikom prepoznavanja lica provesti proceduru tako da ona umanjuje a ne da uvećava mogućnost pogrešaka

Djeca i osobe s teškoćama u intelektualnom funkcioniranju su još osjetljiviji na proceduru

Kako smanjiti relativno prosuđivanje lica (eliminacijom ili uspoređivanjem slika se zaključuje koje je najslabije onom u originalnom pamćenju)

V Povećanje točnosti svjedočenja kod prepoznavanja osoba:

- prikladan izbor statista
- prikladna uputa
- *sekvencijalno vs. simultano prezeniranje*
- sekvencijalno prezentiranje je bolje (17%
vs. 58% krivih prepoznavanja, Lindsay i
Wells, 1985)
- dvostruka slijepa procedura